

Шаблиста Л.М., д-р екон. наук

Інститут економіки та економічного прогнозування НАН України

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ І МЕТОДИ ОЦІНКИ

Обґрунтовано підхід до поняття фінансової стійкості як узагальнюючої якісної характеристики фінансового стану підприємства. Визначено перелік показників для експрес-аналізу фінансового стану підприємства і методи оцінки його стійкості. Аргументовано доцільність запровадження управлінського обліку і запропоновано показники оцінки фінансового стану, які слід оперативно контролювати.

У ході посилення процесів економічної глобалізації успішне функціонування підприємств значною мірою залежить від рівня стійкості їх фінансового стану. Тільки за цієї умови підприємство зможе генерувати чинники позитивних кількісних і якісних змін для нормального функціонування в теперішній час і зростання виробничого потенціалу в майбутньому. Тому на нинішньому етапі ринкових реформ забезпечення фінансової стійкості підприємств є одним із пріоритетних завдань. У цих умовах актуальності набувають дослідження теоретико-методологічних та організаційно-методичних питань забезпечення фінансової стійкості економічних суб'єктів, розробка системи аналітичних засобів та інструментів її оцінки.

У сучасній економічній літературі не вироблено єдиного методологічного підходу до трактування сутності поняття "фінансова стійкість". Так, у багатьох наукових працях із питань фінансового аналізу це поняття розглядається у вузькому значенні як один із показників фінансового стану підприємства, який характеризує: "стан активів (пасивів) підприємства, що гарантує постійну платоспроможність" [1, с. 204; 2, с. 315]; "такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним" [3, с. 304]; "стан і структуру активів організації, їх забезпеченість джерелами" [4, с.18].

Таким чином, у наведених визначеннях сутність поняття "фінансова стійкість" пов'язується, в основному, зі станом і структурою активів і пасивів, які впливають із традиційного трактування фінансів підприємств як системи економічних відносин, які виникають у процесі формування, розподілу та використання грошових ресурсів підприємства. Однак економічна природа фінансів підприємств значно глибша. Вони є "відносно самостійною сферою системи фінансів держави, що охоплює широке коло грошових відносин, пов'язаних із формуванням і використанням капіталу, доходів, грошових фо-

ндів у процесі кругообороту їх коштів і виражених у вигляді різних грошових потоків" [5, с. 411].

У теперішній час традиційна система грошових (фінансових) відносин значно змінилась. Спектр фінансових відносин, які впливають із реалій сьогодення і впливають на грошові потоки формування і використання фінансових ресурсів підприємств, значно розширився. Підприємство вступає у фінансові відносини з інвесторами (акціонерами, учасниками, власниками); з постачальниками і покупцями з приводу форм, способів і строків розрахунків, а також способів забезпечення виконання зобов'язань (сплата неустойки, передача застави); з фінансовими (кредитними) інститутами та іншими підприємствами з приводу залучення і розміщення вільних грошових коштів (одержання і погашення кредитів, страхових платежів і страхових відшкодувань, платежів у недержавні пенсійні фонди тощо); з державою – при сплаті податків і зборів у бюджетну систему і відрахувань у позабюджетні фонди; з державою – при фінансуванні з бюджету на цілі, передбачені чинним законодавством тощо.

Крім того, в умовах ринку з'являються і принципово нові групи фінансових відносин, пов'язані з неспроможністю (банкрутством) підприємств, які виникають у зв'язку з припиненням його поточних платежів, а також ті, що виникають при злитті, поглинанні і розподілі підприємств (корпорацій).

Усі перераховані фінансові відносини виникають у процесі формування, розподілу, перерозподілу і використання капіталу, доходів, фондів, резервів та інших грошових джерел коштів підприємства, тобто фінансових ресурсів. Саме ця сукупність фінансових відносин підприємства визначає його фінансову стійкість.

У цьому контексті більш зваженою, на наш погляд, є позиція тих авторів, які визначають фінансову стійкість як результат взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства. Зміст поняття "фінансова стійкість" трактується ними як: "відповідність параметрів діяльності підприємства і розміщення його фінансових ресурсів критеріям позитивної характеристики "фінансового стану" [6, с. 354]; такий стан його (підприємства) фінансових ресурсів, їх розподіл і використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику" [7, с.13]; "такий стан підприємства, при якому забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення та оновлення виробництва" [8, с. 7].

Підсумовуючи різні підходи до визначення сутності поняття "фінансова стійкість", можемо зробити висновок, що це узагальнююча якісна характе-

ристика фінансового стану підприємства, що відображає тенденції зміни фінансових відносин на підприємстві під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників. Термін "стабільність" відносно характеристики фінансового стану підприємств є "ознакою сталості (постійності) руху як динамічного процесу, що має певну швидкість, темп. Стійкість фінансового стану забезпечується всією виробничо-господарською діяльністю підприємства. Тому в цьому понятті відображається не тільки стан фінансових ресурсів, а й ефективність їх використання.

Оскільки існують різні підходи до трактування сутності фінансової стійкості підприємства, то відсутній уніфікований підхід і відносно показників цього поняття. В економічній літературі пропонуються різноманітні коефіцієнти оцінки фінансової стійкості як показника фінансового стану підприємства. Найчастіше як показники фінансової стійкості називаються платоспроможність, ліквідність, фінансова незалежність (автономія). Деякі автори, наприклад Ю.С.Цал-Цалко, пропонує застосувати низку коефіцієнтів всього – 18. Основні серед них: маневреність власного капіталу; коефіцієнт фінансової залежності; коефіцієнт концентрації залученого капіталу; коефіцієнт залучених джерел у необоротних активах; коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів; коефіцієнт довгострокових зобов'язань; коефіцієнт поточних зобов'язань; коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (фінансування); коефіцієнт забезпечення власними коштами; коефіцієнт фінансової стабільності; коефіцієнт фінансового лівериджу (механізм управління формуванням прибутку підприємства); коефіцієнт забезпечення запасів робочим капіталом; коефіцієнт забезпеченості оборотних активів робочим капіталом та ін. [див. 1, с. 206]. М.Д.Білик рекомендує оцінювати фінансову стійкість підприємства за такими сімома показниками: фінансова автономія; фінансова залежність; фінансовий ризик; маневреність власного капіталу; структура покриття довгострокових вкладень; довгострокове залучення коштів; фінансова незалежність капіталізованих джерел [9, с. 55]. Г.Лясков для оцінки фінансової стійкості підприємства пропонує використовувати два показники: 1) відношення власного капіталу до всіх пасивів; 2) відношення власного капіталу до позиченого капіталу [10, с. 51].

Приблизно така ж ситуація і щодо показників оцінки фінансового стану підприємства. До них відносять: прибутковість, рентабельність, ліквідність, платоспроможність, ділова активність, ринкова активність, фінансова стійкість, коефіцієнт маневреності, коефіцієнт покриття тощо. Крім того, по кожному блоку показників виділяються ще окремі коефіцієнти [11, с. 307–312]. Так, по блоку "Фінансовий аналіз майнового стану" – 5 коефіцієнтів; блоку "Показники ліквідності" – 12; блоку "Показники фінансової стійкості" – 4; блоку "Показники ділової активності" – 5; блоку "Чистий прибуток" – 14; блоку "Оцінка рентабельності" – 9; блоку "Оцінка становища підприємства" – 5.

Офіційними методичними матеріалами рекомендовано для оцінки фінансового стану підприємств використовувати наступні показники: майновий стан; валюта балансу; платоспроможність; ліквідність; ділова активність; рентабельність; фінансова стійкість; точка беззбитковості тощо [12].

Значна кількість показників, які застосовуються для оцінки фінансової стійкості і фінансового стану, позбавляють системності і упорядкованості процедуру діагностики фінансового стану підприємства і встановлення причин його погіршення. Сьогодні кожне відомство застосовує різні показники для оцінки фінансового стану підприємств, що належить до сфери його підпорядкування. При цьому вибрані показники не завжди достатньо повно характеризують фінансовий стан підприємства, що перешкоджає виявленню істинних причин нестійкого фінансового стану підприємства і прийняттю адекватних управлінських рішень. Так, у Мінпромполітики України на основі оцінки фінансового стану підприємств за 9 міс. 2005 р. порівняно з 9 міс. 2004 р. за окремими показниками фінансової стійкості зроблено висновок про низьку фінансову стійкість підприємств суднобудівної промисловості (табл.1).

Таблиця 1

Оцінка фінансового стану підприємств суднобудівної промисловості за показниками фінансової стійкості

Показники	2004 (9 міс.)	2005 (9 міс.)
Коефіцієнт автономії	0,496	0,357
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,006	0,561
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	2,086	3,176
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	0,994	1,783
Коефіцієнт фінансового лівериджу	0,161	0,188
Коефіцієнт забезпеченості власним капіталом	0,149	0,038

На основі проведеного аналізу були визначені основні причини погіршення фінансового стану, а саме: відсутність у 2005 р. заходів державної підтримки, яку підприємства отримували в 2004 р. відповідно до Закону України "Про заходи щодо державної підтримки суднобудівної промисловості України"; жорстка конкуренція західних виробників, що змушувало підприємства закладати низьку рентабельність по контрактах; підвищення цін на матеріали та обладнання; падіння курсу долара.

Таке пояснення причин зниження показників фінансової стійкості підприємств, на наш погляд, є некоректним. Аналіз виробничих і фінансових результатів підприємств галузі засвідчує позитивну їх динаміку (табл. 2).

Як видно з даних табл. 2, всі основні показники, що характеризують виробничу та фінансову діяльність підприємств галузі в 2005 р. порівняно з 2004 р., підвищились. Отже, можна зробити висновок про відсутність прямого зв'язку між фінансовим станом підприємств за показниками фінансової

стійкості і фінансовими результатами їх діяльності. Водночас це не означає, що зв'язок взагалі відсутній. Для забезпечення динамічного розвитку підприємств необхідно провести глибокий аналіз усіх сфер діяльності підприємств галузі з метою виявлення додаткових внутрішніх резервів для нарощування власного капіталу.

Таблиця 2

Динаміка основних виробничих і фінансових показників діяльності підприємств суднобудівної промисловості

	2004 (9 міс.)	2005 (9 міс.)
Обсяг виробленої продукції, робіт, послуг у порівняльних цінах, <i>млн грн</i>	1024	1332
Обсяг виробленої продукції, робіт, послуг у порівняльних цінах, <i>% зростання</i>	×	130,1
Рентабельність товарної продукції, <i>%</i>	- 13,12	2,6
Виручка від експорту, <i>% до виручки від реалізації</i>	43,42	51,99
Валова рентабельність (прибутковість) виробничих витрат, <i>%</i>	11,53	21,94
Чистий прибуток (збиток), <i>млн грн</i>	(108,0)	105
Чистий дохід (чистий прибуток (збиток) + амортизаційні відрахування), <i>млн грн</i>	(12)	214
Витратомісткість товарної продукції, <i>грн</i>	1,15	0,97
Питома вага витрат у собівартості продукції, <i>% матеріальних затрат</i>	64,50	61,11
оплати праці	13,49	14,42
амортизаційних відрахувань	3,47	3,65

Вихід із суперечливої ситуації, що склалася при оцінці фінансового стану підприємств, багато дослідників бачать у застосуванні комплексного (інтегрального) показника фінансового стану. При цьому для розрахунку інтегрального показника різними авторами пропонується різний набір одиничних коефіцієнтів і різні методи розрахунку.

Так, М.Я.Коробов рекомендує наступний перелік показників, який має бути покладений в основу інтегрального показника: рентабельність капіталу за чистим прибутком; рентабельність продукції; оборотність коштів, вкладених в оборотні активи; коефіцієнт фінансової незалежності; ліквідність (коефіцієнт покриття поточних пасивів) [див. 6, с. 341–342]. За основу розрахунку інтегрального показника ним береться порівняння кожного з перерахованих параметрів за достатньо тривалий період роботи підприємства з найбільшими досягненнями підприємства за цими параметрами протягом аналізованого періоду. Такий спосіб дає змогу проаналізувати у динаміці фінансову стійкість підприємства й оцінити її з точки зору відхилення фактичних результатів від максимальних, досягнутих у минулі роки.

Методикою побудови інтегральної оцінки фінансового стану підприємства, розробленою Т.Бенем і С.Довбнею, передбачено декілька етапів [13,

с. 53–60]: вибір напрямів оцінки; вибір окремих коефіцієнтів; визначення для кожного із коефіцієнтів критичного (нормативного) значення; визначення вагомості окремих коефіцієнтів; формування узагальнюючих показників за кожним із напрямів оцінки; формування інтегрального показника. Інтегральний показник залежить від рівня окремих узагальнюючих показників: платоспроможності, рівня фінансової незалежності й рівня якості активів підприємства, які, на думку авторів, у сукупності з різних точок зору характеризують фінансовий стан підприємства. Узагальнюючі показники розробляються за кожним із напрямів з урахуванням окремих коефіцієнтів та їх вагомості. Рівень вагомості окремих коефіцієнтів рекомендується визначати для кожного підприємства шляхом експертних оцінок фахівців.

Деякі автори рекомендують при розрахунку підсумкової оцінки фінансового стану використовувати бальну систему, при якій також прораховуються оціночні коефіцієнти, що характеризують платоспроможність і фінансову стійкість підприємства. До них відносяться коефіцієнти: автономії (фінансової незалежності); фінансової стійкості; капіталізації (фінансової активності, співвідношення позичених і власних засобів); забезпеченості власними оборотними засобами; поточної ліквідності (фінансового покриття); абсолютної ліквідності.

Залежно від значимості кожного показника для оцінки фінансового стану підприємства і нормативів визначені бальні оцінки значень коефіцієнта та їх вагомості. Загальна сума балів, розрахована за фактичними значеннями оціночних коефіцієнтів, дозволяє визначити класність фінансового стану підприємства. При цьому до першого класу відносяться підприємства з сумою балів у межах 97,6–100; другого – 67,6–93,5; третього – 37–64,4; четвертого – 10,8–33,8; до п'ятого – 0–7,6.

Значення оціночних показників підприємств, віднесених до першого класу, дозволяють зробити висновок про те, що вони платоспроможні, фінансово незалежні і забезпечують безперерйність господарського процесу. Підприємства, віднесені до другого класу, фінансово стійкі, але мають деякі проблеми з погашенням строкових зобов'язань. До третього класу відносяться організації, що не забезпечують гарантії по виконанню зобов'язань. При взаємовідносинах з організаціями, віднесеними до четвертого класу, є серйозний ризик невиконання зобов'язань. До п'ятого класу відносяться практично неплатоспроможні організації.

Інформаційно-аналітичною фірмою ЕК СОР був розроблений алгоритм розрахунку показника інтегральної оцінки ефективності діяльності приватизованих підприємств базових галузей економіки для Фонду державного майна України. Фінансово-економічні показники, що враховувались при визначенні інтегрального показника, були визначені за процедурою експертного оцінювання, що дало можливість статистичними методами визначити ступінь

важливості (або вагові коефіцієнти) кожного часткового коефіцієнта. Експертне оцінювання виконувалось за 7-бальною шкалою. Вхідна інформація фінансово-економічного стану підприємств була класифікована на групи, для кожної з яких визначались коефіцієнти, а далі з них виявляли найбільш чутливі та індикативні. Всього було виділено 5 груп: 1) показники оцінки прибутковості та рентабельності підприємства; 2) показники оцінки фінансової стійкості; 3) показники, що характеризують структуру активів і пасивів, а також швидкість обігу капіталу; 4) показники, що характеризують ефективність використання основних фондів та їх стан на підприємстві; 5) показники використання трудових ресурсів. По кожній із груп були визначені найбільш індикативні показники (відповідно по групах $K1, K2, K3, K4, K5$) і на їх основі визначено інтегральний показник за формулою:

$$K_i = I_n (0,15 \cdot K1 + 0,23 \cdot K4 + 0,22 \cdot K5).$$

Інтегральні показники оцінки фінансового стану не мають економічного змісту, оскільки визначаються на основі окремих, не пов'язаних між собою показників. До того ж відзначаються суб'єктивізмом через те, що вагові коефіцієнти вкладу окремих одиничних коефіцієнтів визначаються експертним шляхом; складні в обчисленні (коли йдеться про застосування середньої геометричної величини при синтезуванні вказаних оцінок); мають обмежену сферу застосування (для визначення рейтингу підприємства).

Більш прийнятною, на наш погляд, є методика оцінки фінансового стану підприємства, основана на порівнянні фактичних значень оціночних показників з їх еталонними значеннями. (Останні визначаються як найбільш високі серед порівнюваних розрахунковим шляхом) [див. 4, 64–71]. До оціночних показників фінансового стану включаються підсумкові, результативні і моментні показники, тобто показники, що характеризують результати роботи, рух коштів та їх стан на певну дату і дозволяють досить об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємства. Всього оціночних показників – 17. Серед них: рентабельність активів; рентабельність власного капіталу; рентабельність продажів; рентабельність продажів по прибутку до оподаткування; рентабельність продажів по чистому прибутку; віддача активів; віддача необоротних активів; оборотність оборотних активів; оборотність запасів і затрат; оборотність дебіторської заборгованості; оборотність найбільш ліквідних активів; віддача власного капіталу; коефіцієнт фінансової незалежності; коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами запасів і затрат; індекс постійного активу; коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт критичної ліквідності.

Для оцінки фінансового стану підприємства фактичне значення кожного оціночного показника співставляється з його еталонним значенням. При співставленні фактичних значень оціночних показників з еталонними розраховуються стандартизовані показники фінансового стану, на основі яких ви-

значається підсумкова комплексна рейтингова оцінка підприємства. Найвищий рейтинг має організація з мінімальним значенням рейтингової оцінки.

Розгорнутий аналіз фінансового стану підприємства (галузі), проведений на основі даної методики, дозволяє виявити фактори, що спричинили той чи інший стан у межах аналізованого періоду. Але через громіздкість розрахунків, з одного боку, і конфіденційність фінансових показників кращих підприємств галузі – з іншого, застосувати цю методику на практиці досить проблематично.

На нашу думку, для встановлення типу стійкості фінансового стану підприємства слід проводити регулярну його діагностику (експрес-аналіз) по невеликій кількості найбільш значимих фінансових показників. Ці показники повинні задовольняти наступним вимогам: бути несуперечливими і давати цілісну картину фінансового стану підприємства; мати однакову направленість (позитивну кореляцію, тобто зростання коефіцієнта означає поліпшення фінансового стану); розраховуватися лише за даними бухгалтерської звітності підприємства за стандартними алгоритмами. Відмінними рисами експрес-аналізу є: невисока трудомісткість, швидкість і зрозуміла інтерпретація одержаних результатів.

Для проведення експрес-аналізу фінансового стану підприємств необхідно використати показники, що характеризують фінансові результати діяльності підприємства; стан і розміщення засобів і джерел їх утворення; ефективність використання ресурсів; ділову активність. Перелік показників, що рекомендуються нами для цих цілей, представлено в табл. 3.

При визначенні переліку показників для оцінки фінансового стану ми виходили з того, що метою функціонування будь-якого підприємства в ринкових умовах є отримання прибутку. За рахунок прибутку підприємство не лише розраховується за своїми зобов'язаннями перед бюджетом, банками, страховими компаніями, іншими підприємствами, а й інвестує кошти в капітальні затрати. При цьому для досягнення і підтримання стійкості фінансового стану важлива не лише абсолютна величина прибутку, але й його рівень відносно вкладеного капіталу, обсягу всіх затрат у господарську діяльність та обсягу продажів. Останній показник характеризує ефективність управління підприємством (менеджмент).

Всі інші фінансові коефіцієнти, що пропонуються для оцінки фінансового стану підприємства, характеризують фактори, що забезпечують прибутковість (рентабельність) підприємства.

Особливу проблему при оцінці фінансового стану підприємства являє собою вибір і обґрунтування критеріїв оцінки отриманих фактичних показників. Можливі різні підходи до вибору таких критеріїв: за нормативами, еталонами, динамікою (див. табл. 3). Найбільш зваженим, на наш погляд, є комбінований підхід – за динамікою і нормативним значенням фінансових коефіцієнтів, вибраних для експрес-оцінки фінансового стану підприємства. У

цьому контексті уявляється доцільним виділити чотири варіанти типів стійкості фінансового стану: 1) абсолютна стійкість – приріст усіх фінансових коефіцієнтів та їх відповідність нормативним значенням; 2) нормальна стійкість – приріст усіх фінансових показників та їх наближення до нормативних значень; 3) нестабільний фінансовий стан – різнонаправлена динаміка фінансових показників та їх значні відставання від нормативних значень; 4) кризовий фінансовий стан – зниження усіх фінансових показників і значне їх відставання від нормативних значень. Оперативний аналіз динаміки змін основних фінансових показників діяльності підприємств дозволить своєчасно виявити чинники, що впливають на фінансовий стан підприємств, і розробляти заходи щодо їх фінансового оздоровлення і підвищення рівня фінансової стійкості.

Таблиця 3

Оціночні показники фінансового стану підприємства

	Методика розрахунку	Оцінка показника		
		За нормативом*	За еталоном	За динамікою
1. Рентабельність власного капіталу	$R_k = \text{фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування} / \text{власний капітал}$	0,2	Показники кращих у галузі підприємств або середньогалузеві	"плюс", "мінус"
2. Рентабельність всієї діяльності, %	$R_d = \text{чистий прибуток (збиток)} / \text{витрати всієї діяльності}$	×	"-"	"-"
3. Рентабельність продажів, %	$R_p = \text{валовий прибуток (прибуток від реалізації)} / \text{чистий дохід (виручка від реалізації)}$	×	"-"	"-"
4. Коефіцієнт автономності	$K_a = \text{власний капітал} / \text{актив балансу}$	>0,5	"-"	"-"
5. Коефіцієнт забезпечення власним капіталом	$K_k = \text{власний капітал} - \text{необоротні активи} / \text{оборотні активи}$	> 0,1	"-"	"-"
6. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$K_m = \text{оборотні активи} - \text{поточні зобов'язання} / \text{власний капітал}$	>0,5	"-"	"-"
7. Коефіцієнт інтенсивності обороту авансового капіталу	$K_o = \text{чистий дохід (виручка від реалізації)} / \text{активи балансу}$	×	"-"	"-"
8. Коефіцієнт ліквідності (поточної)	$K_l = \text{оборотності активи} - \text{витрати майбутніх періодів} / \text{поточні зобов'язання}$	> 1	"-"	"-"

* Див.: Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз. – К.: ЦУЛ, 2002 – С. 199, 206; Селезнєва Н.Н., Іонова А.Ф. Финансовый анализ. Управление финансами. – М.: ЮНИТИ, 2003. – С. 352.

Оцінка стійкості фінансової позиції держави...

Відповідно до запропонованих критеріїв нами було оцінено фінансовий стан промисловості України. Результати аналізу представлено в табл. 4.

Таблиця 4

Показники фінансового стану промисловості України у 2001–2004 рр.*

	Нормативне значення	2001	2002	2003	2004
1. Рентабельність власного капіталу	0,2	0,005	-0,001	0,036	0,086
2. Рентабельність всієї діяльності	×	0,024	-0,007	0,001	0,019
3. Коефіцієнт автономії	>0,5	0,544	0,529	0,503	0,487
4. Коефіцієнт забезпечення власними коштами	>0,1	-0,104	-0,090	-0,092	-0,105
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0,5	0,028	0,047	0,061	0,079
6. Коефіцієнт інтенсивності обороту авансового капіталу	×	0,645	0,674	0,080	0,995
7. Коефіцієнт ліквідності (поточної)	>1	1,032	1,053	1,065	1,082

* Розраховано за джерелами: Фінанси України за 2001 рік. – К.: Держкомстат України, 2002. – С. 37, 60, 62, 80; Фінанси України за 2002 рік. – К.: Держкомстат України, 2003. – С. 39, 62, 64, 76, 79, 82, 115, 123; Фінанси України за 2003 рік. – К.: Держкомстат України, 2004. – С. 37, 60, 62, 74, 77, 82, 115, 123; Фінанси України за 2004 рік. – К.: Держкомстат України, 2005. – С. 25, 26, 27, 52, 56, 78, 90, 106, 112, 118.

Як видно з даних табл. 4, за аналізований період мав місце приріст таких показників, як рентабельність власного капіталу, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт інтенсивності обороту авансованого капіталу, коефіцієнт поточної ліквідності. Але при цьому коефіцієнти рентабельності і маневреності власного капіталу значно нижчі за нормативні значення. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами мав взагалі від'ємне значення. Крім того, звертає на себе увагу надзвичайно низький рівень рентабельності всієї промислової діяльності.

Отже, фінансовий стан промисловості України за аналізований період можна охарактеризувати як нестійкий. Для виявлення причин негативних тенденцій основних фінансових показників необхідно провести поглиблений аналіз складу та структури активів у цілому, а також у розрізі окремих елементів; склад і структуру фінансових ресурсів; структуру доходів і витрат підприємства, модель організації виробництва та управління, рівень фінансового менеджменту та інші внутрішні чинники. Одночасно слід оцінити вплив зовнішніх чинників – інфляції, податкової, митної, цінової, валютної політики держави.

Для оперативного аналізу фінансового стану підприємства необхідно запровадити на підприємствах поряд із бухгалтерським управлінським облік. Останній має виконувати функцію постійно діючої ревізії (контролю) всіх господарських операцій. З точки зору управління треба взяти під контроль

точку беззбитковості; постійні і змінні затрати; дебіторську і кредиторську заборгованість.

Точка беззбитковості – це критична сума чистого доходу, за якої підприємство буде беззбитковим. Порівнюючи фактичні обсяги реалізації з мінімальними, що забезпечують беззбитковість, можна визначити, наскільки успішно працює підприємство (у разі його прибутковості) і наскільки глибокою є криза у разі збитковості. В умовах збиткового виробництва управління виручкою від реалізації може забезпечити можливість відшкодування збитків лише у разі досягнення точки беззбитковості, що, у свою чергу, залежить від розміру та структури витрат.

Отже, досягнення прибуткової діяльності неможливе без детального аналізу затрат і системного підходу до управління ефективністю. Особливу увагу слід звернути на співвідношення постійних і змінних затрат. У сучасних умовах, коли постійні затрати на багатьох підприємствах не покриваються виручкою від реалізації, що призводить до збиткової діяльності, необхідно контролювати це співвідношення. При раціональній стратегії підприємства і правильній її реалізації співвідношення між постійними і змінними затратами повинно знижуватись.

При аналізі дебіторської заборгованості необхідно із загальної її величини вирахувати "безнадійну", а із загальної величини запасів – "неліквідні" і розробити заходи по скороченню часток цих видів заборгованості. У кредиторській заборгованості ретельному аналізу підлягає та її частина, що з'явилася внаслідок порушення фінансової дисципліни, а саме: прострочена заборгованість по оплаті праці, заборгованість перед бюджетом, позабюджетними та страховими фондами. Важливим у процесі аналізу дебіторської заборгованості є контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Значне перевищення дебіторської заборгованості завжди створює загрозу фінансовій стійкості підприємства і робить необхідним залучення додаткових активів.

На основі запропонованого підходу до аналізу фінансової стійкості підприємств можна застосовувати комплекс заходів щодо подолання негативних тенденцій і зміцненню їх фінансів.

Література

1. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2002. – 359 с.
2. Селезнева Н.Н., Ионова А.Ф. Финансовый анализ. Управление финансами. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 639 с.
3. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: Навч. посібник. – К.: Вид-во "Ніка-Центр", 2002. – 359 с.

Оцінка стійкості фінансової позиції держави...

4. *Макар'єва В.И., Андреева Л.В.* Анализ хозяйственной деятельности организации. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 262 с.
5. *Финансы. Уч. для вузов / Под ред. проф. М.В.Романовского, проф. О.В.Врублевской, проф. Б.М.Сабанти.* – М.: Изд-во "Перспектива", изд-во "Юрайт", 2000. – 518 с.
6. *Коробов М.Я.* Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств. – К.: Знання, 2000. – 378 с.
7. *Родионова В.М., Федотова М.А.* Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции. – М.: Изд-во "Перспектива", 1995. – 98 с.
8. *Мамонтова Н.А.* Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення (на прикладі підприємств харчової промисловості): Автореф. дис... канд. екон. наук / Ін-т економ. прогноз. НАН України. – К., 2001. – 16 с.
9. *Билык М.* Анализ финансовой стабильности и устойчивости предприятия // Справочник экономиста. – 2004. – № 1. – С. 53–59.
10. *Илясов Г.* Оценка финансового состояния предприятия // Экономист. – 2004. – № 6. – С. 50–54.
11. *Слав'юк Р.А.* Фінанси підприємств: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2002. – 460 с.
12. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств і організацій (затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27.06.1997 р. № 81); Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації (затверджено наказом Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121); Типовий план реструктуризації та досудової санації господарських товариств, у статутних фондах яких державна частина становить більше 50% (наказ Фонду державного майна України від 17.11.2004 р. № 2502).
13. *Бень Т.Г., Добня С.Б.* Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 53–60.